

Slovenský národopis

37-1989

1-2

Na obálke:

1. strana: *Concordantia discordantium canonum* zo začiatku 14. storočia. Písmo Q(uidam) s dvojicou snúbencov. Bratislava, Kapitulná knižnica. Foto H. Bakaljarová z publikácie A. Güntherová — J. Mišianik: *Stredoveká knižná maľba na Slovensku. Bratislava 1961*
4. strana: Mladucha z Liskovej, okr. Lipt. Mikuláš. Rekonštrukcia na folklórnom festivale v Detve r. 1987 zdôrazňuje symbolickú zeleň na odeve. Foto T. Szabó

Blok príspevkov pripravil PhDr. Milan Leščák, CSc.

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašpariková, Emilia Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

1-2
37-1989

Slovenský národopis

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA
VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED
BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)

European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

SVADOBNÝ OBRAD — TRADÍCIE A SÚ-
CASNOSŤ

Úvod (Milan Leščák)	7
Jakubiková, Kornélia: K metodológii štúdia svadby	10
Komorovský, Ján: K problematike porovnávacieho štúdia slovenskej svadby	19
Mozolík, Peter: Civilný sobášny obrad na Slovensku a jeho vývin	26
Feglová, Viera: Funkcia priestoru pri obradnom prijatí nevesty do domu muža	34
Chorváthová, Ľubica: Paralely rodinno-rodového kultu v zvykosloví dvoch kysuckých obcí	41
Benža, Mojmír: Znaky svadobného sprievodu vo svetle symboliky	51
Danglová, Oľga: Symboly panenstva v svadobnom obrade na Slovensku	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Sobáshne ohlášky a ich miesto v obyčajovom systéme na Slovensku	72
Stoličná, Rastislava: K problematike hostín a jedál v svadobnom obrade na Slovensku	77
Podoba, Juraj: Riešenie rezidenčných problémov mladých manželov v tradičnom dedinskom prostredí	89
Botíková, Marta: Svadobný obrad u Slovákov vo Vojvodine	99
Méryová, Margita: K základným znakom palockej svadby na Slovensku	106
Mann, Arne: Základné znaky svadby Cigánov-Rómov na východnom Slovensku	113
Krekovičová, Eva: K vybraným problémom kontextových väzieb piesne vo svadobnom ceremoniáli	123
Popelka, Pavel: Funkce a charakteristika svatebného písňového repertoáru	135
Leščák, Milan: Svadobné verše a vinše	149
Profantová, Zuzana: Biblické motívy v svadobných rečiach	158
Luther, Daniel: Masky v svadobných obyčajoch	164
DISKUSIA	
Mušinka, Mikuláš: Včleňovanie tradičných folklórnych prvkov do súčasného svadobného obradu	177
Benža, Mojmír: Nevesta či mladucha?	186
MATERIÁLY	
Mjartan, Ján: Posledný medovníkár a voskár v Prievidzi	189

PhDr. Alena Plessingerová CSc. jubiluje (Soňa Švecová)	212
K životnému jubileu PhDr. Jána Botíka CSc. (Peter Slavkovský)	214
Životné jubileum PhDr. Svetozára Švehláka CSc. (Milan Leščák)	218
Za akademikom G. S. Čitajom (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Jubilujúca a bilancujúca Matica slovenská (Marta Botíková)	226
Konferencia „K histórii nášho národopisu“ a Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti československej pri ČSAV (Leo Kužela)	228
Seminár o poľskej etnickej skupine v ČSSR (Andrej Sulitka)	229
Konferencia „Romantizmus a ľudová slovesnosť“ (Hana Hlôšková)	230
Zasadnutie MKKKB, Varna 26.—31. X. 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIII. Medzinárodné sympóziu Etnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12. Medzinárodný kongres antropologických vied (Viera Gašpariková)	235

RECENZIE A REFERÁTY

M. Maj, Rola daru w obrzędzie weselnym (Kornélia Jakubiková)	238
Zborník SNM Etnografia 28, 1987 (Peter Slavkovský)	239
Publikácie o zátopovej oblasti Starina (Mikuláš Mušíinka)	240
Myjava (Eva Pančuhová)	243
Venkovské město 2. (Juraj Podoba)	245
P. Švorc, Podtatranské premeny (Ján Michálek)	246
G. Frák, Baníctvo v Železníku (Jaroslav Čukan)	247
M. Zuberová, Tisícročie módy (Zuzana Štefániková)	249
S. Burlasová, Ľudová pieseň na Horehroní (Eva Krekovičová)	250
Narodni pisni sela Orjabyna (Mikuláš Mušíinka)	252
Keď je dobrá klobása... Spomienkové rozprávanie slovenského ľudu (Zora Vanovičová)	253
Z. Profantová, Dúha voďu pije (Milan Petráš)	254
P. Michalides, Výtvarná kultúra výroby (Monika Kardošová)	256
Smích a pláč středověku (Zuzana Profantová)	257

Sociálno-kultúrnyj oblik sovetских nacíj (Viera Kaľavská)	259
Słownik etnologiczny (Jarmila Paličková-Pátková)	260
Huculščyna (Mikuláš Mušíňka)	261
L. Timaffy, Szigetközi krónika (Jozef Liszka)	263
J. Barabás — N. Gilyén, Magyar népi építészeti (Soňa Švecová)	264
Handwerk in Mittel- und Südosteuropa (Jozef Ušák)	265
J. Kwak, Obyczajowość mieszkanców miast górnośląskich w XVI—XVIII wieku (Katarína Popelková)	267
L. Takács, Határjelek, határjárás a feudális kor végén Magyarországon (Soňa Švecová)	269
Slavianskij folklor (Mikuláš Mušíňka)	270
O. I. Dej, Ukrajinska narodna balada (Mikuláš Mušíňka)	271

СОДЕРЖАНИЕ

СВАДЕБНЫЙ ОБРЯД — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Введение (Милан Лешчак)	7
Якубикова, Корнелия: Методологические проблемы изучения свадьбы	10
Коморовски, Ян: Проблематика сравнительного изучения словацкой свадьбы	19
Мозолик, Петер: Гражданский брак в Словакии и его развитие	26
Феглова, Вера: Функции пространства при обрядовом принятии невесты в дом мужа	34
Хорватова, Любица: Параллели семейно-родового культа в обычаях и обрядах двух кисуцких поселков	41
Бенжа, Моймир: Знаки свадебного шествия в свете символики	51
Данглова, Ольга: Символы девственности в свадебном обряде в Словакии	57
Апатиова-Руснакова, Зора: Свадебное оглашение и его место в системе словацких обычаев	72
Столична, Рагислава: Проблематика угощений и блюд свадебного обряда в Словакии	77
Подоба, Юрай: Решение резидентских проблем молодых супругов в традиционной деревенской среде	89
Ботикова, Марта: Свадебный обряд у Словаков в Войводине	99
Мериова, Маргита: Основные знаки палочной свадьбы в Словакии	106

Мани, Арне: Основные знаки свадьбы цыган-ромов в восточной Словакии	113
Крековичова, Эва: Избранные проблемы контекстуальных связей песни в свадебном церемониале	123
Попелка, Павел: Функция и характеристика свадебного песенного репертуара	135
Лешчак, Милан: Свадебные речи и приговоры	149
Профантова, Зузана: Библейские мотивы в свадебных речах	158
Лутер, Даниел: Маски в свадебных обычаях	164

ДИСКУССИЯ

Мушинка, Микулаш: Включение традиционных фольклорных элементов в современный свадебный обряд	177
Бенжа, Моймир: Невеста или же сноха?	186

МАТЕРИАЛЫ

Мяртан, Ян: Последний пряничник и воскобой в городе Приевидза	189
---	-----

ОБЗОРЫ

Д-р. Алена Плессингерова, к.и.н. отмечает юбилей (Соња Швецова)	212
Д-р. Ян Ботик к.и.н. — пятьдесят лет (Петер Славковски)	214
К жизненному юбилею Д-ра Светозара Швеглака, к.и.н. (Милан Лешчак)	218
Памяти академика Г. С. Читая (Ян Подолак)	222
Профессор Йосеф Бурста (1914—1987) (Ян Подолак)	224
Матица словацкая юбилеует и подводит биланс (Марта Ботикова)	226
Конференция «К истории нашей этнографии» и Общее собрание Этнографического чехословацкого общества ЧСАН (Лео Кужела)	228
Семинар о польской этнической группе в ЧССР (Андрей Сулитка)	229
Конференция «Романтизм и устное народное творчество» (Хана Глошкова)	230
Заседание МКККБ, Варна 1987 (Петер Славковски)	232
VIII международный симпозиум Этнография Панноника (Марта Ботикова)	234
12 международный конгресс антропологических и этнологических наук (Вера Гашпарикова)	235

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

DIE HOCHZEITSZEREMONIE — TRADITIONEN UND GEGENWART

Einleitung (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: Methodologische Probleme des Studiums der Hochzeit	10
Komarovský, Ján: Zur Problematik der vergleichenden Studiums der slowakischen Hochzeit	19
Mozolík, Peter: Die Ziviltreuung in der Slowakei und ihre Entwicklung	26
Feglová, Viera: Die Funktion des Raumes bei der zeremoniellen Aufnahme der Braut in das Haus ihres Mannes	34
Chorváthová, Lubica: Parallelen des Familien-Stammeskultes im Brauchtum zweier Gemeinden im Kyšuce-Gebiet	41
Benža, Mojmir: Die Merkmale des Hochzeitszuges im Lichte der Symbolik	51
Danglová, Olga: Symbole der Jungfräulichkeit in der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Das Trauungsaufgebot in den slowakischen Hochzeitsbräuchen	72
Stoličná, Rastislava: Die Problematik der Gastmähler und Speisen bei der Hochzeitszeremonie in der Slowakei	77
Podoba, Juraj: Die Lösung der Wohnsitzprobleme junger Eheleute in der traditionellen dörflichen Umwelt	89
Botíková, Marta: Die Hochzeitszeremonie bei den Slowaken in der Wojwodina	99
Méryová, Margita: Die Grundmerkmale der Palóczer Hochzeit	106
Mann, Arne: Die Grundmerkmale der Hochzeit bei den Zigeuner-Romas in der Ostslowakei	113
Krekovičová, Eva: Zu ausgewählten Problemen der Kontextbindungen des Liedes im Hochzeitszeremoniell	123
Popelka, Pavel: Die Funktion und Charakteristik des Liederrepertoires bei der Hochzeit	135
Leščák, Milan: Hochzeitsreden und Hochzeitswünsche	149
Profantová, Zuzana: Biblische Motive in den Hochzeitsreden	158
Luther, Daniel: Die Masken in den Hochzeitsbräuchen	164

Mušinka, Mikuláš: Die Eingliederung der traditionellen volkstümlichen Elemente in der gegenwärtigen Hochzeitszeremonie	177
Benža, Mojmir: Die Schwiegertochter oder die Braut?	186

MATERIALIEN

Mjartan, Ján: Der letzte Lebkuchenbäcker und Wachszieher in der Stadt Prievidza	189
---	-----

RUNDSCHAU

PhDr. Alena Plessingerová, CSc. jubiliert (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. fünfzigjährig (Peter Slavkovský)	214
Zum Lebensjubiläum PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
G. S. Čitaja ist gestorben (Ján Podolák)	222
Prof. Józef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
Matica slovenská — jubiliert und bilanziert (Marta Botíková)	226
Die Konferenz „Zur Geschichte unserer Volkskunde“ und die Vollversammlung der Ethnographischen Tschechoslowakischen Gesellschaft bei ČSAV (Leo Kužela)	228
Das Seminar über die polnische ethnische Gruppe in der CSSR (Andrej Sulitka)	229
Die Konferenz „Romantismus und die Volkspoesie“ (Hana Hložková)	230
Die Tagung IKKKB in Warna (Peter Slavkovský)	232
Das VIII. internationale Symposium Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
Der 12. internationale Kongres der anthropologischen und ethnologischen Wissenschaften (Viera Gašparíková)	235

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

WEDDING CEREMONY — TRADITIONS AND THE PRESENT DAY

Introduction (Milan Leščák)	7
Jakubíková, Kornélia: To the methodology of the study of wedding	10
Komárovský, Ján: To the problems concerning the comparative study of Slovak wedding	19
Mozolík, Peter: Civil wedding ceremony in Slovakia and its development	26
Feglová, Viera: Function of space in the ceremonial reception of bride in man's house	34
Chorváthová, Lubica: Parallels of the family-lineal cult of customs in two villages of Kysuce	41
Benža, Mojmir: Characteristics of wedding procession in the light of symbols	51
Danglová, Oľga: Symbols of virginity in the wedding ceremony in Slovakia	57
Apáthyová-Rusnáková, Zora: Bans of matrimony and their place in the customs wedding system in Slovakia	72
Stoličná, Rastislava: To the problems of feasts and meals in the wedding ceremony in Slovakia	77
Podoba, Juraj: Solution of residential problems of young couple in the traditional rural environment	89
Botíková, Marta: Wedding ceremony in Slovaks living in Vojvodina	99
Méryová, Margita: To the fundamental features of the Palocian wedding in Slovakia	106
Mann, Arne: Fundamental features of the wedding in Gypsies — Roma in eastern Slovakia	113
Krekovičová, Eva: To chosen problems of the contextual bond of a song in the wedding ceremony	123
Popelka, Pavel: Function and characteristics of the wedding singing repertoire	135
Leščák, Milan: Wedding verses and congratulations	149

Profantová, Zuzana: Biblical motives in wedding speeches	158
Luther, Daniel: Masks in wedding customs	164

DISCUSSION

Mušinka, Mikuláš: Incorporation of the traditional folklore elements in the present-day wedding ceremony	177
Benža, Mojmir: A bride or a young woman?	186

MATERIALS

Mjartan, Ján: The last gingerbread-maker and waxer in Prievidza	189
---	-----

REVIEWS

The anniversary of PhDr. Alena Plesingerová, CSc. (Soňa Švecová)	212
PhDr. Ján Botík, CSc. is fifty years old (Peter Slavkovský)	214
To life anniversary of PhDr. Svetozár Švehlák, CSc. (Milan Leščák)	218
In Memoriam G. S. Chitaya (Ján Podolák)	222
Prof. Jozef Burszta (1914—1987) (Ján Podolák)	224
The anniversary and bilance of Matica Slovenská (Marta Botíková)	226
The Conference called "To the history of our ethnography" and the General Meeting of the Czechoslovak Ethnographic Society at the Czechoslovak Academy of Sciences (Leo Kužela)	228
Seminar on Polish ethnic group in CSSR (Andrej Sulitka)	229
The Conference "Romanticism and folk art" (Hana Hložková)	230
IKKKB Session, Varna October 26—31, 1987 (Peter Slavkovský)	232
VIIIth International Symposium of Ethnographia Pannonica (Marta Botíková)	234
12th International Congress of Anthropological and Ethnological Sciences (Viera Gašparíková)	235

BOOKREVIEWS AND REPORTS

BIBLICKÉ MOTÍVY V SVADOBNÝCH REČIACH

ZUZANA PROFANTOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

V svadbe — v najširšom ponímaní tohto obradu — nachádzame niekoľko typov rečí, ktoré sú odlišné svojimi vonkajšími aj vnútornými kontextuálnymi vzťahmi, rozsahom i celkovým charakterom vôbec.

Z aspektu vonkajšieho kontextu — kedy kľúčovým momentom je primárna funkcia svadby s cieľom doviest' do šťastného konca tento rozsiahly, zmysluplný dialóg, resp. rozhovor — hovoríme o svadobných rečiach ako o samostatných obsahovo-pragmatických jednotkách a ich komplexoch.

V príspevku sa zameriame na riešenie tých konkrétnych rečových prejavov, v ktorých sú zakomponované biblické motívy ako ich strategicky a funkčne použité zložky. A to v rovine invenčnej, dispozičnej, štylistickej, čiastočne elokutívnej s konkretizovaním ich významu a funkcií aj vo vzťahu k mimojazkykovým znakom rečových prejavov.

Pojem *svadobná reč* (čes. svatební promluva) sa v žánrovom povedomí často prekrýva s pojmom *svadobný vinš*. Dokumentujú to aj početné záznamy rukopisného charakteru zapisovateľov samostatných zbierok svadobného zvykoslovia alebo len folklórnej zložky svadby. Základné diferencujúce príznaky týchto útvarov vidíme v ich funkcii, ale aj vo výrazových a formálnych charakteristikách.

V svadobných rečiach sa nevinšuje, a ak áno, tak iba nepriamo. Svadobné reči nie sú nikdy žartovné ani humorné. Vinšový rys familiárnosti je tu v opozícii s kategóriou vznešenosti, ktorou sa v rečiach charakterizuje niečo výnimočné, čo sa vymyká z oblasti každodenných životných javov a vyvoláva nielen pocit bázne a radosti, ale dáva zároveň aj impulz k istému pocitu nepokoja a budúceho snaženia. Svadobné reči sú prozaické na rozdiel od vinšov, ktoré sú prevažne veršované a niekedy aj poeticky príťažlivé. Svadobné reči sú adresne späté s akciou, dianím, ku ktorému sa viažu, ktorému predchádzajú. Všeobecne známy je adresát, ako aj predmet reči. Celý text je kohézny a prijíma sa s napätím a koncentrovane. Kompozične sú svadobné reči všeobecne nenáročné. Je to oslovenie, objasnenie cieľa reči s predstavením a charakterizovaním osôb-aktérov diania a so záverečnou formulou. Môžu byť krátke, napr. pri pýtaní venca, alebo podstatne rozsiahlejšie, napr. pri čítaní oldomáša neveste. Dôležitým štýlotvorným činiteľom. určujúcim formu a výraz reči, je adresát a predovšetkým auditórium. Reč má vo vzťahu k rečníkovi subjektívny charakter prejavu, ale vo vzťahu k širokému auditóriu, ktoré je v určitom zmysle homogénnym komponentom, sú to objektivne a všeobecne prijaté a tra-

díciou determinované príznaky, ktoré reč aj rečníkov prejav musia preukázať.

Svadobné reči s biblickými motívmi sa uplatňujú v dramatickej výstavbe svadobného obradu v niekoľkých nasledovných uzlových bodoch:

- pri odpýtavaní, vypytovaní nevesty (tu sú najfrekventovanejšie)
- pri pýtani venca, šatky
- pri pýtani postele
- pri odovzdávaní ženichovho daru neveste

ďalej sa objavujú

- pri poďakovaní za svadobnú večeru
- pri čítaní oldomáša neveste
- ale aj v rečiach družbov napr. pri pozývaní na svadbu.

Dialogická situácia, ktorá v týchto momentoch nastáva, má vopred stanovený cieľ komunikácie — odpytovanie, pýtanie, odovzdávanie, poďakovanie atď., čiže ide o riadený dramatický dialóg s konkrétnym obsahom a cieľom. Konkrétna reč, monologický prehovor, replika dej svadby nijako nespomaľuje, pretože vyplýva z bezprostredného kontaktu a odpoveď provokuje, anticipuje — napr. pri odpýtavaní a pýtani.

Uplatnenie biblických motívov práve v konštatovaných situáciách a rečiach nie je náhodné. Dominantná funkcia biblických motívov tu koreluje s presvedčovacím, imperatívno-voluntárnym zafarbením týchto monológov a vyplýva z pôvodnej funkcie reči v ponímaní antickej rétoriky ako úsilia o pravdivosť povedaného a schopnosť presvedčiť. Práve uplatnením biblických motívov majú sa stať z týchto rečí prehovory nielen pútajúce poslucháčovu pozornosť, ale vnútorne presvedčivé a autoritatívne. Autoritatívnosť paralel a morálnych imperatívov, dokladaných biblickými motívmi, sa vo výstavbe svadobných rečí uplatňuje v niekoľkých stupňoch:

- v odkaze, narážke sprítomnenej napr. v mene postavy príbehu ako motivický segment

— v parafrázovaní textu — vyrozprávaním krátkej epizódy príbehu

— v doslovnom citovaní biblického textu, niekedy aj s uvedením bibliografického údaja.

Potom v rovine vnútorného kontextu analyzovaných rečí hovoríme v kompozičnej výstavbe o dvoch funkciách biblických motívov: o funkcii aluzijnej a funkcii citačnej. Ich autoritatívnosť ako jeden z príznakov je tu chápaná ako niečo tradičné, všeobecne uznané, oficiálne, t. j. ako niečo dostatočne staré, a preto cenné, hodné pozornosti. Zároveň ako fakt ikonický⁰¹, príp. v rovine štýlu aj esteticky nosný, skupinovo a individuálne reprezentatívny.

V tomto bode sa obširnejšie svadobné reči stretajú s kázňami, v ktorých sa v minulosti tmočili prostému ľudu predovšetkým pojmy a predstavy duchovného života a boli formulované takým spôsobom, aby ich recepcia bola ľudu prístupná a pochopiteľná. V stredoveku bolo kazateľstvo jedinou formou rečníckeho umenia v národnom jazyku, čo malo za následok lexikálne obohatenie národného jazyka, napr. už len vo frekventovaných biblických maximách, sentenciách, neskôr i prísloviach. Poznanie Biblie, evanjelia, ale aj všetkých piesňových a naratívnych foriem sa uskutočňovalo z počutia, až potom odpisovaním. A keďže k najdôležitejším povinnostiam duchovného stavu patrila činnosť kazateľská, musela sa realizovať len v jazyku ľudu zrozumiteľnom, t. j. v minulosti v biblickej češtine, neskôr slovakizovanej češtine, ktorou sú označené konkrétne texty od najstarších tlačených zbierok — zbierky J. Michalku, *Způsob pýtání a oddávání nevěst* z roku 1868 — až po niektoré najnovšie zápisy zo súčasnosti. Použitie archaickeho jazyka aj slovosledu má zároveň aj štýlotvorný charakter, jeho cieľom je zdôrazniť starobylosť obradu, oficióz-

nosť situácie a zároveň prezentovať rétorické umenie prednášateľa.

Z konkrétnej analýzy spôsobu tematického a obsahovo-pragmatického usporiadania analyzovaných rečových prejavov vyplynulo, že najfrekventovanejším biblickým motívom v svadobných rečiach je Eliazerovo putovanie a nájdenie manželky Rebeky, dcéry Batuela, pre Izáka, syna Abrahámovho. Tematický zámer a dejová výstavba príbehu sú analogické s konkrétnou situáciou, ku ktorej sa v svadobnom obrade viažu. Funkcia biblického hľadača nevesty Eliazera sa kryje s funkciou svadobného starostu, starejšieho-pýtača, a funkcia biblického Labana je analogická s funkciou starostu nevesty, oddávača. Dokumentujú to o. i. nasledovné konkrétne ukážky z rukopisných archívnych materiálov Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV:

„Mladej starosta mluvi ďalej, jak odpovie panna:

... A tak jak nekedy odal Laban Batuelovu Rebeku, tak i ja odavam vašej slovutnej opatrnosti tuto dievečku. Vejmemo Boha Otca i Syna i Ducha svateho. Amen. Primate ju srdečne.“

„Mladeho starosta podekuje:

... Jak nekedy prijal Eleazar od Labana Rebeku tak i ja prijmam od vašej slovutnej opatrnosti tuto panenku. A jak nekedy odal Eleazar Rebeku svému mladému Izákovi, tak i ja odavam tuto poctivu panenku tomuto poctivému mladencovi. Nech ich Pan Boh požehna...“¹

Motív Izáka a Rebeky sa pomerne často vyskytuje aj v poďakovaní za veniec, ale častejšie v svadobnej reči pri odovzdávaní ženichovho daru neveste — opäť v analogickom konaní.

„... Eleazar ale vynal nadoby zlata a rucho veľmi drahe a odel Rebeke. Naš pan mladý v tej veci rad by nasledoval mladého Izáka...“²

Manželská dvojica Izák a Rebeka bý-

va nahradzovaná dvojicou Tobiaš a Sára alebo Jakub a Rachel.

Motív Adama a stvorenia Evy sa vyskytuje aj v družbovských pozvaniach na svadbu (Švábovce), ale aj pri pýtaní nevesty starostom ženicha počas rukovín (Hranovnica). Opisovaná udalosť je zvyčajne uvedená sentenciou:

„... I videl Hospodin Boh, že nedobre žiti člověku samotnému...“

z ktorej sa odvíja dej citovaním 1. knihy Mojžišovej, 2. kap. verš 18., ktorý končí:

„... I privedl ji k Adamovi a když Adam procitl ze sna, řekl: Tato kost je s kosti me telo z tela meho. Tak i tento poctivy mladenec jmenem... umínil si svoj stav mladenecky premenit a do stavu manželského stúpiť...“³

V súvislosti s venčekom, príp. vencom a šatkou sa objavuje v svadobných rečiach motív Noema a holubice s olivovou ratolesťou ako symbol absolútnej radosti z priaznivej odpovede na pýtanie, prosbu (Štrba).

Ďalším motívom je motív kráľovskej svadby z Evanjelia sv. Matúša, 22. kap., ktorý sa opakuje v svadobných rečiach pri pýtaní ručníka ako znaku, symbolu čistoty, výnimočnosti a sviatočnosti svadobného odevu.

Frekventovaným motívom zo Zjavenia sv. Jána, 2. kap. je motív svadby, resp. svadobnej hostiny v Káne Galilejskej, uplatnený v poďakovaní za večeru svadobnému otcovi.

V reči družbu pri pýtaní s ručníkom (Švábovce) sa objavuje motív Ježišovho umývania nôh a utierania do šatky zo Zjavenia sv. Jána, 13. kap., verš 3, 6 a 7.

V starostovom pýtaní postele (Štrba) je frekventovaná motivická zložka rodného hniezda z Evanjelia sv. Matúša, 8. kap.

„... Slovotni a opatni pani priteli! Mame vám ešte nekteřé kratičke slovo oznamit. O čemž nam piše svaty Matuš 8-mej kapitole, že ptáci mají své hnízda a lišky dupata, ale syn člověka nemel

mista na svete, kde by svu hlavu sklonil. A proto naš mladoženich, když pride s prace unaveny domu, vyhledava misto, kde by telo jeho odpočinuti melo. Tedy pripravene luško ku odpočivani od vašich slovotnich opatrnosti odat ponizene prosíme a žadame . . .“

Jednotlivé biblické postavy sú hrdinami svojich životných príbehov, ktoré transformované vo folklórnych žánroch nadobúdajú svetský charakter. Postavy sa výrazne desakralizujú a nadobúdajú znakový charakter. Napr. v reči — *ol-domáši starého svata mladej neveste:*

„... Nebo máme mnoho príkladov, že bohabojní manželé mnohým križom poddaní býti musejí. Jako hned pri bolestném počínání, rození dítek. A to častokráte i nezdarilých jakoví byli Kain, Dina, Apsolon. Lot mel ženu všetečnú, Abrahám Sáru neplodnú, Izak Rebeku netrpezlivú, Jakob Rachul závistlivú, Samson Dalilu zradnú, Job štebetnicu zlorečnú, Tobiáš Annu posmešnú, atď . . .“⁵

Všetky biblické motívy formálne vyjadrené zmienkou, narážkou alebo doslovným citátom majú vo svadobných rečiach význam alegorický, nadradený, z ktorého sa odvíja paralelne konkrétny význam a cieľ celého textu. Mohli by sme hovoriť o sémantickom paralelizme v zmysle dialógu s autoritou. Na druhej strane biblické motívy sa v svadobnom

obrade uplatňujú aj v iných žánroch, napr. svadobných hádankách, vinšoch, kde spĺňajú jednoznačne humorné funkcie a často sú parodované. Všetky druhy odvolávok na Bibliu sú sprevádzané v texte dojmom cudzieho subjektu, avšak všeobecne známeho a prijímaného. V textovej výstavbe svadobných rečí, ako aj v sémantickej rovine analyzované motívy vyplývajú, resp. smerujú v paralelnej línii vonkajšieho kontextu k vecnej situácii, ku ktorej sa viažu a na ktorú poukazujú. Ich autoritatívnosť a nadsubjektívnosť je preskriptívna a axiologická a vytvára tlak na konkrétny subjekt, t. j. celé auditórium.

Tento súbor príznakov sa prejavuje aj v jazykových vlastnostiach textu, ale aj mimojazykových zložkách prehovoru. Sú to tak akustické prvky neverbálnej povahy — patetický tón, tempo, rytmus, pauza, pomocou ktorých rečník — prednášateľ textu — zvýrazňuje sformulované významy výpovede, ako aj optické prvky — gestikulácia, mimika.

Medzi vlastnosti motívu patrí jeho diachronickosť, dynamickosť, parametrickosť, ktoré sa uplatňujú aj v analyzovanom materiáli. Biblické motívy v svadobných rečiach majú charakter *z n a k o v ý*, ktorý sa premieta v pláne významu, výrazu aj prednesu.

POZNÁMKY

01 BENEŠ, B.: Žánrové príznaky slovesných projevů zvykoslovného cyklu. Slov. Národop. 29, 1981, s. 51—56.

1 FRIDMAN, J.: Obradné reči pri svadbe. Hranovnica, 1935. Archív SNS pri SAV.

2 KORDOVÁN, J.: Obradné reči pri svadbe. Štrba, 1930. Archív SNS pri SAV.

3 KORENKOVÁ, O.: Obradné reči pri svadbe. Švábovce. Archív SNS pri SAV.

4 KORDOVÁN, J.: Cit. mat. v pozn. 2.

5 GERYK, J.: Svadobné zvykoslovie v Púchovskej doline (veselie v Záríečí a okolí), 1959. Archív SNS pri SAV.

RUKOPISNÉ PRAMENE Z ARCHÍVU SNS

J. Geryk: Svadobné zvykoslovie v Púchovskej doline (veselie v Záríečí a okolí), 1959.

O. Demo: Svadba v Branove, 1961.

J. Geryk: Svadobné zvykoslovie z Púchovskej doliny, 1960.

J. Štolc: Svadobné zvykoslovie v západnom

Spiši, 1960, rkp. zápisy svadobných rečí — Hranovnica 1935, Spišská Teplica, Spišské Bystré 1863, Kravany pred r. 1920, Švábovce, Štrba 1930, rkp.

P. P. Švorc: Svadba zo Štrby, 1961.

K. Ondrejka: Svadobné zvykoslovie zo Sliachov, 1961.

P. Javor: Svadobné obradové zvyky v Dolných Rykynčiciach, 1980.

LITERATÚRA

MISTRÍK, J.: Rétorika. Bratislava, 1987.

БИБЛЕЙСКИЕ МОТИВЫ В СВАДЕБНЫХ РЕЧАХ

Резюме

Автор обратила внимание на решение вопросов связанных со свадебными речами, в которые включены библейские мотивы как их стратегически и функционально использованные составные части, и именно на уровне фантазии, диспозиции, стиля и частично красноречия с конкретизацией их смысла и функций также по отношению к внеязыковым знакам речевых проявлений.

Понятие свадебная речь в жанровом сознании часто совпадает с понятием свадебный приговор. Основные отличительные признаки этих фольклорных образований видим в их функции, но и в выразительных и формальных характеристиках. В свадебных речах нет пожелания, и если оно и есть, то лишь косвенное, скрытое. Черта фамильярности приговора здесь противостоит категории возвышенности, которой в речах характеризуется что-то исключительное, что выходит за пределы ежедневных, будничных явлений и вызывает чувство боязни и радости, и одновременно служит импульсом для какого-то чувства беспокойства и будущего усилия. Свадебные речи прозаичны, адресно связаны с действием, к которому относятся.

Свадебные речи с библейскими мотивами используются в драматическом построении свадебного обряда в нескольких пунктах: прошение прощения, сватание невесты, прошение венка, платка, кровати, передача подарка жениха невесте, далее они появляются

при благодарности за свадебный ужин, при чтении магарыча невесте, но и в речах шаферов, напр. при приглашении на свадьбу. Авторитетность параллелей и моральных императивов дополненных библейскими мотивами применяются в построении свадебных речей на нескольких уровнях: ссылка, намек воспроизведенный, напр. а) от имени героя истории — как мотивный сегмент; б) перефразировкой текста — пересказом краткого эпизода истории; в) точной цитацией библейского текста, иногда с приведением библиографических данных. На уровне внутреннего контекста рассматриваемых речей говорим в композиционном построении о двух функциях библейских мотивов: о функции индикаторной и функции цитирования. Их авторитетность, будучи одним из признаков, понимаем здесь как нечто традиционное, всеобщее признанное, официальное, т. е. как нечто достаточно старое, поэтому ценное, заслуживающее внимания; одновременно, как факт иконический, на уровне стиля эстетически действующий, группово и индивидуально репрезентативный. К свойствам мотива принадлежит его диахрония, динамичность, параметричность, которые присущи и рассматриваемому материалу. Библейские мотивы в свадебных речах имеют знаковый характер, что сказывается в плане значения, выражения и исполнения.

Zusammenfassung

Die Autorin richtet ihr Augenmerk auf das Studium der mit den Hochzeitsreden verbundenen Fragen, in denen biblische Motive als strategisch und funktionell verwendete Komponenten einkomponiert sind, und zwar in der Inventions-, Dispositions-, stilistischen, teilweise elokutiven Ebene unter der Konkretisierung ihrer Bedeutung und ihrer Funktionen auch in bezug zu den außersprachlichen Merkmalen der sprachlichen Äußerungen.

Der Begriff „Hochzeitsrede“ deckt sich im gattungsmäßigen Bewußtsein häufig mit dem Begriff „Hochzeitswunsch.“ Die grundlegenden differenzierenden Merkmale dieser beiden Folkloreformen sehen wir in ihrer Funktion, aber auch in den Ausdrucks- und formalen Charakteristiken. In den Hochzeitsreden wird kein Wunsch ausgesprochen, und wenn doch, dann nur indirekt, latent. Sie sind niemals scherzhaft, auch nicht humorvoll gehalten. Der familiäre Zug des Wunsches steht hier in Opposition zur Kategorie der Erhabenheit, mit der in den Reden etwas Außergewöhnliches charakterisiert wird, etwas, das sich dem Bereich der alltäglichen Lebensäußerungen entzieht und das ein Gefühl der Furcht und Freude weckt und das zugleich den Impuls zu einem gewissen Gefühl der Unruhe und des künftigen Strebens bildet. Die Hochzeitsreden sind prosaisch, konkret mit der Handlung verbunden, zu der sie gehören.

Hochzeitsreden mit biblischen Motiven kommen beim dramatischen Aufbau der Hochzeitszeremonie in mehreren Punkten zur Geltung: beim Abbitten, beim Ausbitten der Braut von ihren Eltern, beim Fordern des Brautkranzes, des Tuches, des Bettes, beim Übergeben der Geschenke des

Bräutigams der Braut. Außerdem tauchen biblische Motive beim Danksagen für das Hochzeitsabendessen, beim Verlesen der Bewirtung der Braut, aber auch in den Ansprachen der Brautführer auf, z.B. beim Einladen zur Hochzeit. Der autoritative Charakter der Parallelen und der moralischen, durch biblische Motive belegten Imperative macht sich im Aufbau der Hochzeitsreden in einigen Stufen bemerkbar: im Hinweis, in der Andeutung, vergegenwärtigt z.B. a) im Namen einer Gestalt der Begebenheit — als motivisches Segment, b) im Paraphrasieren des Textes — durch das Erzählen einer kurzen Episode der Begebenheit, c) im wörtlichen Zitieren des biblischen Textes, manchmal auch unter Anführung einer bibliographischen Angabe. Auf der Ebene des inneren Kontextes der analysierten Reden sprechen wir im Kompositionsaufbau von zwei Funktionen der biblischen Motive: von der Allusions- und von der Zitationsfunktion. Ihr autoritatives Wesen als eines ihrer Kennzeichen wird hier als etwas Traditionelles, allgemein Anerkanntes, Offizielles aufgefaßt, d.h. als etwas genug Altes und deshalb Wertvolles und Beachtenswertes. Gleichzeitig auch als eine ikonische Tatsache, die in der Ebene des Stiles auch ästhetisch tragfähig, gruppenmäßig und individuell repräsentativ ist. Zu den Eigenschaften des Motivs gehört sein diachronischer, dynamischer, parametrischer Charakter, der auch im analysierten Material zur Geltung kommt. Die biblischen Motive in den Hochzeitsreden haben einen merkmalshaften Charakter, der sich im Plan der Bedeutung, des Ausdrucks und des Vortrags projiziert.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 37, 1989, číslo 1—2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašpari-
ková, CSc., doc. PhDr. Emília Horváthová,
CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová, CSc.,
PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan Leš-
čák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek, CSc.,
PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc. PhDr. Šte-
fan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera Nosá-
lová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Vie-
ra Urbancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Vytlačili Tlačiarne Slovenského národné-
ho povstania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 40,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1989

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук

Год издания 37, 1989 № 1—2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Д-р Зора
Вановичова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лени-
ново нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 37, 1989, Nr. 1—2. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Zora Vanovičová

Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 37, 1989, No. 1—2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Zora Vanovičová

Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Année 37, 1989, No. 1—2

Parait quatre fois par an. Editions de
VEDA, maison d'édition de l'Académie
slovaque des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Zora Vanovičová

Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo
nám. 12

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

Index 49 616
Cena Kčs 40,-